

Τ Α Κ Υ Ρ Ι Ω Τ Ε Ρ Α Φ Θ Ο Γ Γ Ι Κ Α Π Α Θ Η

Για την κατανόηση του σχηματισμού των λέξεων του λακκασουλιώτικου γλωσσικού ιδιώματος κατεβλήθη προσπάθεια παρουσίασης των φθογγικών παθών των λέξεων του ιδιώματος σε σύγκριση με τις αντίστοιχες αρχαιοελληνικές λέξεις και ειδικότερα της αττικής διαλέκτου. Σημαντική βοήθεια απετέλεσε το «Ηπειρωτικόν γλωσσάριον» του Π.Αραβαντινού και πολύτιμη η συμβολή της Βασιλικής Γκεσούλη (Μέλος της γλωσσολογικής Επιτροπής) για την παράθεση βασικών γραμματικών εννοιών, η οποία και επιμελήθηκε το σύνολο των επεξηγήσεων για την καλύτερη κατανόηση των φθογγικών παθών του λακκασουλιώτικου γλωσσικού ιδιώματος. Ευνόητο είναι πως οι κανόνες αυτοί στην πορεία ενδέχεται να αναπροσαρμόζονται κατά τρόπον που να εξηγούν πληρέστερα τα πάθη των φθόγγων του γλωσσικού μας ιδιώματος..

Α'. φωνήεντα τρεπόμενα εις φωνήεντα :

α εις ε και ο :	ράφανον, ράξ, βάλανος, μαλάχη => ρεπάνι, ρόγα, βελανίδι, μολόχα (Δωρ.).
ε εις α, η, ο :	ελαφρός, έγκαιρος, ελπίδα, έγγραψαμεν => αλαφρός, ήγκαιρος, ηλπίδα, εγράψα-μαν (Δωρ.)
η εις α, ε :	μαλάχη, ξηρόν => μολόχα, ξερό
ι εις α, ε :	ώοτάριχον, πίπτω => αυγοτάραχο, πέφτω.
ο εις α, ε :	όργανον, οίροτρον => άργανο, αλέτρι.
υ εις α, ε :	τρυπανη, αχυρον, υγρον => τραπανο, αχερο.
ω εις η :	πώγων => πηγούνι.

Β'. φωνήεντα τρεπόμενα εις διφθόγγους :

α εις αι :	προφθάνω => προφταίνω.
η εις ου :	σήσαμος => σουσάμι,
ι εις ου :	κινώ => κουνώ.
υ εις ου, αι :	κύπη, μακρύνω => κούπα, μακραίνω.
ω εις ου :	άωρον, επάνω => άγουρο, άπάνου.

Γ'. δίφθογγοι τρεπόμενοι εις φωνήεντα :

ευ εις ω :	εύμορφος => ώμορφος.
ει εις ε :	χείρα => χέρα.
αι εις η :	έλαια, γραιά => εληά, γρηά.
ου εις ο :	ουχι => οχι

Δ'. Σύμφωνα τρεπόμενα εις σύμφωνα:

β εις γ,π:	βλέπω, εμβαίνω => γλέπω, μπαίνω
γ εις β:	γογγύζω => βογγάω
δ εις γ,ζ:	διατί, δορκάς => γιατί, ζαρκάδι
δ εις ρ,τ:	κλάδος, σκάνδαλον => κλαρί, σκάνταλο.
θ εις τ:	φθάνω => φτάνω
κ εις χ, και γ:	κτύπος, κυρτός => χτύπος, γυρτός
λ εις ρ:	κόλπος => κόρφος
μ εις β:	μυζώ => βυζάνω
ν εις δ,λ,γ:	ακτίνα, πνεύμων, έννοια => αχτίδα, πλεμόνι, έγνοια
π εις κ,φ:	πάγουρος, κόλπος => κάβουρας, κόρφος
ρ εις λ:	άροτρον, αλέτρι
ς εις ζ:	ταράσσω, ταράζω
τ εις δ:	άτρακτος => αδράχτι
φ εις π,τ:	ραφανίς, βλάσφημος => ρεπάνι, βλάτημος
χ εις κ,φ:	άσχημος, λείχω => άσκημος, γλείφω
ψ εις ξ,τσ:	ρίψω, ψευδίζω => ρίξω, τσευδίζω

Ε' τροπολογίαί ή σύμφωνα γραμματικά

1. Αναδιπλασιασμός συλλαβής: κνίδα, τσουκνίδα
2. Αφαίρεσις ενός ή πλειόνων γραμμάτων: φέρετε, σιώπα, εκείνος => φέρτε, σόπα, εκείος
3. Αφαίρεση της πρώτης συλλαβής: εσοδεία, υψηλός, οδούς => σοδεία, ψηλός, δόντι
4. Εκθλιψις φωνήεντος ή συμφώνου: περιπατώ, νύμφη => περπατώ, νύφη
5. Παρεισγωγή φωνήεντος ή συμφώνου: κινούμαι, ακίς => κινιούμαι, αγκίδα
6. Αναγραμματισμός: στέργω, σύφαρ, γνωρίζω => στρέγω, σούφρα, γρωνίζω
7. Αποκοπή του εφελκυστικού ν και σ: ξύλον, πόλις => ξύλο, πόλη
8. Παράλειψη της αυξήσεως του παρακειμένου: δεδεγμένος => δεγμένος
9. Παρένθεσις του ν και ζ: υψώω, τανύς => υψώνω, τανύζω.
10. Αύξεις επί της αρχής της λέξης: χθες, στάχυς => εχτές, στάχυ
11. Ομοίως στο τέλος: ου, πρόσωπα, αλόγα => όχι, προσώπατα, αλόγατα
12. Προσθήκη του γ και β στην αρχή της λέξεως: νέφη, ύδρα, ράκος => γνέφια, βύδρα, βράκος
13. Προσθήκη του ι στο τέλος της λέξης: εκείνος, κρέας => εκείνοσι, κρεάσι
14. Χρήσις του Αιολικού δίγαμμα: αίμα, κλαίω => γαίμα, κλαίγω
15. Μετάθεσις γένους: το δένδρον, οι κόποι, το στόμα => ο δέντρος, τα κόπια, ο στόμας
16. Παροξυτονισμός: άγιοι, άγγελιοι, θυμίαμα, πονηρός => αγίοι, αγγέλιοι, θυμίαμα, πόνηρος
17. Χρήσις του απαρεμφάτου: «εκεί τον είναι», αντί «εκεί είναι τος»
18. Απαρέμφατον μεταπεσόν εις ουσιαστικόν: Το έχει του στη θέση του «το έχειν αυτού»

Ρήματα της πρώτης συζυγίας σχηματίζουν τον ενεστώτα της ενεργητικής από το θέμα συνωνύμου και σε κάθε περίπτωση της ίδιας ρίζας ρήματος

Ψηφίζω (Ψηφώ) => ψηφάω

Ψωνίζω (ψωνέω) => ψωνάω

Σκεπάζω (σκεπάω - σκέπω) => σκεπαίνω

Σπάζω (σπάω) => σπένω

Ο ενεστώτας ορισμένων ρημάτων κυρίως της πρώτης συζυγίας σχηματίζεται από το αρχικό θέμα του ρήματος με μετάπλαση: Παραδείγματα

1. το ρήμα «σπάζω» με αρχικό θέμα «σπασ-» σχηματίζει τον ενεστώτα με μετάπλαση σε «σπενω» αντί σε «σπάζω», το οποίο είναι και αυτό με μετάπλαση.
2. Το ρήμα «ψηφίζω» με αρχικό θέμα «ψηφ-» σχηματίζει τον ενεστώτα σε «-άω» (=>Ψηφάω) αντί σε «-ίζω» (=>ψηφίζω)
3. Το ρήμα «σκεπάζω» με αρχικό θέμα «σκεπ-» σχηματίζει τον ενεστώτα σε «-αίνω» (=>σκεπαίνω) αντί σε «-αζω» (=>σκεπάζω)
4. Το ρήμα «ψωνίζω» με αρχικό θέμα «ωψών-» σχηματίζει μετά από σίγηση του αρχικού ατόνου «ο» σε «-άω» (=>ψωνάω) αντί σε «-ίζω» (=>ψωνίζω)

Επεξηγήσεις

Φωνήεντα

1. Μακρόχρονα ή μακρά λέγονται τα φωνήεντα που στην αρχαία ελληνική προφέρονταν σε μακρύτερο χρόνο, σχεδόν διπλάσιο από όσο τα βραχύχρονα, και παριστάνονται με τα γράμματα η και ω. Το η προφερόταν σαν μακρύ ε (περίπου σαν εε) και το ω σαν μακρύ ο (περίπου σαν οο). Μακρόχρονοι φθόγγοι παριστάνονται και με τα δίχρονα (α, ι, υ) και με τους διφθόγγους.
2. Μακρόχρονος χαρακτήρας λέγεται ο χαρακτήρας που είναι μακρόχρονος φθόγγος.

Παθήσεις φθόγγων

1. Ετεροίωση ή ποιοτική μεταβολή ή τροπή λέγεται η μεταβολή ενός φωνήεντος ή διφθόγγου σε άλλο φωνήεν ή δίφθογγο του ίδιου χρόνου, δηλαδή ενός μακρόχρονου σε άλλο μακρόχρονο ή ενός βραχύχρονου σε άλλο βραχύχρονο. Π.χ. λέγω - λόγος.
2. Έκταση λέγεται η μεταβολή του βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο (ποσοτική μεταβολή). Π.χ. κρατέ-ω = κρατή-σω.
3. Αντέκταση ή αναπληρωτική έκταση λέγεται η έκταση ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο μετά την αποβολή ενός ή περισσότερων συμφώνων που βρίσκονται κατόπιν αυτού.
Π.χ. κτέν-ς = κτείς
4. Συναίρεση λέγεται η συγχώνευση μέσα στην ίδια λέξη δύο διαδοχικών φωνηέντων ή φωνήεντος και διφθόγγου σε ένα μακρόχρονο φωνήεν ή σε ένα δίφθογγο. Π.χ. κρατέ-ομεν = κρατούμεν, κρατέ-εις = κρατείς.
Η συλλαβή που προέρχεται από συναίρεση κανονικά τονίζεται, αν πριν από τη συναίρεση τονιζόταν η μία από τις δύο συλλαβές που συναιρέθηκαν (π.χ. ποιέ-ω = ποιῶ, αλλά ποιέ-ε = ποιεί). Η λήγουσα που προέρχεται από συναίρεση, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, αν όμως πριν από τη συναίρεση είχε οξεία η δεύτερη από τις δύο συλλαβές που συναιρέθηκαν, παίρνει οξεία. Π.χ. ποιέ-ω = ποιῶ, αλλά έστα-ώς = έστῶς.
5. Αποβολή λέγεται το φαινόμενο κατά το οποίο ένα ή περισσότερα σύμφωνα αποβάλλονται (παύουν να ακούγονται) στην αρχή, στο εσωτερικό ή στο τέλος μιας λέξης. Αποβάλλονται:

1) Όσα σύμφωνα δεν είναι τελικά ελληνικών λέξεων (τελικά σύμφωνα είναι μόνο τα ν, ρ, ζ, ξ, ψ), όταν βρεθούν στο τέλος μιας λέξης. Π.χ. (του ἄκοντ-ος) ὦ ἄκοντ = ὦ ἄκον. Εξαιρείται το κ της πρόθεσης ἐκ και του μορίου οὐκ που δεν λαμβάνεται ως τελικό σύμφωνο, γιατί οι δύο αυτές λέξεις προφέρονται με την εκάστοτε επόμενη λέξη ως μία λέξη.

2) Συχνά το σ, όταν βρίσκεται στο εσωτερικό λέξης μεταξύ δύο φωνηέντων (π.χ. ἐλύεσο = ἐλύεο = ἐλύου) ή δύο συμφώνων (π.χ. ἤγγελ-σθε = ἤγγελθε) ή στην αρχή λέξης μπροστά από φωνήεν (στην τελευταία περίπτωση τη θέση του παίρνει η δασεία, η οποία μπαίνει πάνω από το φωνήεν που μένει αρχικό: π.χ. σέρπ-ω = ἔρπω). Επειδή η πρόθεση ἐξ (ἐκς) προφέρεται με την εκάστοτε επόμενη λέξη της ως μία λέξη, το σ αποβάλλεται μπροστά από λέξη που αρχίζει από σύμφωνο, γιατί βρίσκεται μεταξύ δύο συμφώνων. Έτσι, προέκυψε ο άλλος τύπος της πρόθεσης αυτής, το ἐκ. Π.χ. ἐξ Μαραθῶνος (δηλαδή ἐκς Μαραθῶνος) = ἐκ Μαραθῶνος.

3) Το F και το j, όταν βρίσκονται στο εσωτερικό λέξης μεταξύ δύο φωνηέντων (π.χ. πλεF-ω = πλέω, ποιέ-jω = ποιέ-ω = ποιῶ) ή στην αρχή λέξης μπροστά από φωνήεν - στην τελευταία περίπτωση τη θέση του j παίρνει η δασεία, η οποία μπαίνει πάνω από το φωνήεν που μένει αρχικό (π.χ. Fωνε-ομαι = ἄνωμαι, jῆπαρ = ἦπαρ).

4) Τα οδοντικά τ, δ, θ μπροστά από το σ (π.χ. ἀρμότ-σω = ἀρμόσω, πατρίδ-ς = πατρίς, πείθ-σω = πείσω).

5) Το υ μπροστά από το σ, με **αντέκταση** του προηγούμενου **βραχέος** φωνήεντος ή χωρίς αντέκταση (π.χ. κτέν-ς = κτείς, γείτον-σι = γείτοσι). Αλλά στις σύνθετες λέξεις με την πρόθεση έν το υ της πρόθεσης διατηρείται μπροστά από το σ (π.χ. ένστιζω). Στις σύνθετες λέξεις με την πρόθεση συν το υ της πρόθεσης, αν ακολουθεί ζ ή σ μαζί με άλλο σύμφωνο, αποβάλλεται (π.χ. σύν-ζευξίς = σύζευξις, συν-στέφομαι = συστέφομαι), αν όμως ακολουθεί απλό σ, **αφομοιώνεται** προς αυτό (π.χ. σύν-σωμος = σύσωμος).

6) Τα συμπλέγματα ντ, νδ, νθ μπροστά από το σ, με αντέκταση του προηγούμενου βραχέος φωνήεντος (π.χ. γέροντ-σι = γέρουσι, σπένδ-σω = σπείσω, πένθ-σομαι = πείσομαι).

6. Αφομοίωση συμφώνου λέγεται η μεταβολή του σε σύμφωνο όμοιο με το σύμφωνο που προηγείται ή ακολουθεί μέσα στην ίδια λέξη. Αφομοιώνονται:

1) Τα **χειλικά** με το ένρινο μ όταν αυτό ακολουθεί (γίνονται δηλαδή και αυτά μ): π.χ. γέγραφ-μαι = γέγραμμαι.

2) Το συριστικό σ με ένρινο (μ, ν) ή υγρά (λ, ρ) που προηγείται. Μετά την αφομοίωση γίνεται απλοποίηση των δύο όμοιων συμφώνων (μμ, νν ή λλ, ρρ) και **αντέκταση** του προηγούμενου **βραχύχρονου** φωνήεντος. Π.χ. ἤ-γγελ-σα = ἤγγελ-λα = ἤγγειλα

3) Συνήθως το συριστικό σ με το ένρινο ν που ακολουθεί (π.χ. κρεμάσ-νν-μι = κρεμάννμι).

4) Συνήθως το ένρινο ν με υγρά (λ, ρ) ή με το ένρινο μ που ακολουθεί. Π.χ. συν-λέγομαι = συλλέγομαι, συν-ράπτω = συρράπτω, συν-μείγνυμι = συμμείγνυμι.

5) Το ι με το λ που προηγείται. Π.χ. στέλ-ιω = στέλλω.

6) Το ι με το ν ή το ρ όταν αυτά προηγούνται και πριν από αυτά υπάρχει ε, ι ή υ. Μετά την αφομοίωση γίνεται απλοποίηση των δύο όμοιων συμφώνων (νν ή ρρ) και **αντέκταση** του προηγούμενου φωνήεντος (του ε σε ει του **βραχέος** ι σε **μακρό** ι και του βραχέος υ σε μακρό υ). Π.χ. τεν-ι-ω = τένν-ω = τείνω, ἀγερ-ι-ω = ἀγέρρ-ω = ἀγείρω.

Ουσιαστικά και επίθετα

1. Οι κλίσεις των ουσιαστικών είναι τρεις:

α) Η **πρώτη κλίση** στην οποία ανήκουν όσα ισοσύλλαβα αρσενικά ονόματα λήγουν σε -ας ή -ης και όσα ισοσύλλαβα θηλυκά ονόματα λήγουν σε -α ή -η.

β) Η **δεύτερη κλίση** στην οποία ανήκουν όσα ισοσύλλαβα αρσενικά και θηλυκά ονόματα λήγουν σε -ος και όσα ουδέτερα ονόματα λήγουν σε -ον.

γ) Η **τρίτη κλίση** στην οποία ανήκουν τα περιτοσύλλαβα ονόματα και των τριών γενών. Τα ονόματα της τρίτης κλίσης λήγουν στην ονομαστική του ενικού σε ένα από τα σύμφωνα ς, ξ, ψ, ν, ρ ή σε ένα από τα φωνήεντα α, ι, υ, ω και στη γενική του ενικού σε -ος, -ως ή -ους. Κατά το χαρακτήρα του θέματος τα τριτόκλιτα ονόματα διαίρονται σε **φωνηεντόληκτα** και **συμφωνόληκτα**. Οι καταλήξεις των αρσενικών και των θηλυκών ονομάτων της τρίτης κλίσης είναι οι ίδιες σε όλες τις πτώσεις. Οι καταλήξεις των ουδέτερων διαφέρουν από αυτές των αρσενικών και των θηλυκών στην ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική του ενικού και του πληθυντικού. Τα δίχρονα ι και α στη λήγουσα των τριτόκλιτων ονομάτων είναι **βραχύχρονα**. Τα μονοσύλλαβα τριτόκλιτα ονόματα στη γενική και δοτική όλων των αριθμών τονίζονται στη λήγουσα. Εξαιρούνται τα ονόματα ὁ Τρῶς, ὁ θῶς, ἡ δᾶς, ὁ παῖς, τὸ φῶς και τὸ οὔς που στη γενική του πληθυντικού τονίζονται στην παραλήγουσα. Π.χ. τῶν Τρῶων.

Τα επίθετα κατά την κλίση διακρίνονται σε δευτερόκλιτα, αυτά είναι όσα σχηματίζουν το αρσενικό και το ουδέτερο κατά τη δεύτερη κλίση των ουσιαστικών, και σε τριτόκλιτα, αυτά είναι όσα σχηματίζουν το αρσενικό και το ουδέτερο κατά την τρίτη κλίση των ουσιαστικών. Οι αντωνυμίες κατά την κλίση διακρίνονται σε δευτερόκλιτες (όσες σχηματίζονται σαν δευτερόκλιτα επίθετα) και τριτόκλιτες (όσες σχηματίζονται σαν τα τριτόκλιτα επίθετα ή σχηματίζουν κατά την τρίτη κλίση και τα τρία γένη).

2. Συνηρημένα ουσιαστικά λέγονται τα πρωτόκλιτα και δευτερόκλιτα ουσιαστικά που συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις.
3. Συνηρημένα επίθετα λέγονται τα δευτερόκλιτα επίθετα που συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις.
4. Τα τριτόκλιτα οδοντικόληκτα ουσιαστικά είναι περιττοσύλλαβα. Ο οδοντικός χαρακτήρας μπροστά από το σ (-ς) των καταλήξεων (της ονομαστικής του ενικού και της δοτικής του πληθυντικού) αποβάλλεται. Στα οδοντικόληκτα με θέμα σε -ντ μαζί με τον οδοντικό χαρακτήρα αποβάλλεται και το ν με αντέκταση του προηγούμενου βραχέος φωνήεντος: π.χ. ὁ ὀδόντ-ς = ὁ ὀδούς, τοῖς γέροντ-σι = τοῖς γέρουσι, τοῖς ἀνδριάντ-σι = τοῖς ἀνδριάσι.
5. Τα τριτόκλιτα ενρινόληκτα με χαρακτήρα ν (τριτόκλιτα ενρινόληκτα με χαρακτήρα μ δεν υπάρχουν) είναι περιττοσύλλαβα. Σχηματίζουν κανονικά την κλητική του ενικού όμοια με την ονομαστική του ενικού (εκτός από τα παροξύτονα διπλόθεμα σε -ων) και την αιτιατική του ενικού με την κατάληξη -α. Τα διπλόθεμα σχηματίζουν από το ισχυρό θέμα την ονομαστική του ενικού (και την κλητική του ενικού, εκτός από τα παροξύτονα διπλόθεμα σε -ων) και από το ασθενές θέμα όλες τις άλλες πτώσεις. Στα ενρινόληκτα σε -αν και -ις τα φωνήεντα α και ι πριν από τον χαρακτήρα ν είναι μακρόχρονα. Ο ένριος χαρακτήρας μπροστά από το σ (-ς) των καταλήξεων (της ονομαστικής του ενικού και της δοτικής του πληθυντικού) αποβάλλεται χωρίς αντέκταση του προηγούμενου φωνήεντος, αν αυτό είναι βραχύ (εξαιρείται η ονομαστική ὁ κτεῖς).
6. Διπλόθεμα λέγονται τα τριτόκλιτα ουσιαστικά που σχηματίζονται από δύο θέματα, ισχυρό και ασθενές. Το ισχυρό θέμα προήλθε από το ασθενές με έκταση του βραχέος φωνήεντος της τελευταίας συλλαβής του ασθενούς θέματος. Το ισχυρό θέμα το βρίσκουμε από την ονομαστική του ενικού και το ασθενές από τη γενική του ενικού, αφαιρώντας την κατάληξη. Π.χ. ἡ ἀηδῶν (ισχυρό θέμα ἀηδων-), τῆς ἀηδόν-ος (ασθενές θέμα ἀηδον-).
7. Τα τριτόκλιτα υγρόληκτα ουσιαστικά είναι ακατάληκτα και περιττοσύλλαβα. Σχηματίζουν κανονικά την κλητική του ενικού όμοια με την ονομαστική του ενικού (εκτός από τα παροξύτονα διπλόθεμα σε -ωρ και τα συγκοπτόμενα). Τα διπλόθεμα ονόματα σχηματίζουν από το ισχυρό θέμα την ονομαστική του ενικού (και την κλητική του ενικού, εκτός από τα παροξύτονα διπλόθεμα σε -ωρ και τα συγκοπτόμενα) και από το ασθενές όλες τις άλλες πτώσεις. Ο υγρός χαρακτήρας μπροστά από το σ της κατάληξης της δοτικής του πληθυντικού παραμένει. Ιδιαιτερότητα παρουσιάζουν κατά την κλίση τους τα συγκοπτόμενα ονόματα πατήρ και ἀνήρ.
8. Τα αρσενικά ουσιαστικά της αρχαίας ελληνικής που παρουσιάζουν ανωμαλία κατά την κλίση τους λέγονται ανώμαλα και είναι ανώμαλα κατά το γένος (ετερογενή και διπλογενή), ετερόκλιτα, μεταπλαστά, ιδιόκλιτα, άκλιτα και ελλειπτικά κατά πτώση.
9. Ετερογενή λέγονται τα ουσιαστικά που έχουν στον πληθυντικό αριθμό διαφορετικό γένος απ' ό,τι στον ενικό ή συγχρόνως το ίδιο γένος και διαφορετικό.
10. Διπλογενή λέγονται τα ουσιαστικά που έχουν δύο γένη στον ενικό.
11. Ετερόκλιτα λέγονται τα ουσιαστικά που σχηματίζονται κατά διαφορετική κλίση στον πληθυντικό απ' ό,τι στον ενικό αριθμό ή σε μερικές πτώσεις απ' ό,τι σε άλλες ή συγχρόνως κατά την ίδια και κατά διαφορετική κλίση.
12. Ετερόκλιτα λέγονται τα επίθετα που σχηματίζονται στο αρσενικό και το ουδέτερο κατά διαφορετική κλίση σε μερικές πτώσεις απ' ό,τι σε άλλες ή συγχρόνως κατά την ίδια και κατά διαφορετική κλίση.
13. Μεταπλαστά λέγονται τα ουσιαστικά που σχηματίζονται κατά μία ορισμένη κλίση σε όλες τις πτώσεις, αλλά σε ορισμένες από αυτές το θέμα τους μεταβάλλεται (μεταπλάσσεται).
14. Τα θηλυκά της πρώτης κλίσης είναι ισοσύλλαβα και λήγουν σε -α και -η. Έχουν στον πληθυντικό και τον δυϊκό αριθμό τις ίδιες καταλήξεις με αυτές των αντίστοιχων αριθμών των πρωτόκλιτων αρσενικών. Η γενική του πληθυντικού τονίζεται πάντοτε στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη. Το α στην κατάληξη -ας της αιτιατικής του πληθυντικού και της γενικής του ενικού, καθώς και στην κατάληξη α του δυϊκού είναι πάντοτε μακρόχρονο. Στην αιτιατική και την κλητική του ενικού το α της

κατάληξης των ονομάτων που λήγουν σε -α είναι μακρόχρονο ή βραχύχρονο, ανάλογα με το τι είναι στην ονομαστική του ενικού.

15. Στη δεύτερη κλίση ανήκουν τα **ασυναίρετα** ονόματα που λήγουν σε -ος, τα **απτικόκλιτα παροξύτονα** και **περισπώμενα** ονόματα που λήγουν σε -ως και το **συνηρημένο** ουσιαστικό **πρόχους**. Τα **δευτερόκλιτα** θηλυκά ουσιαστικά είναι **ισοσύλλαβα**. Έχουν σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες καταλήξεις με εκείνες των **δευτερόκλιτων** αρσενικών ονομάτων, από τα οποία διακρίνονται μόνο από το άρθρο. Εκτός από τα **προπαροξύτονα** ουσιαστικά, όλα τα άλλα διατηρούν τον τόνο σε όλες τις πτώσεις στην ίδια συλλαβή στην οποία τονίζεται η ονομαστική, ακολουθώντας τους κανόνες **τονισμού** της αρχαίας ελληνικής.
16. **Αφωνόληκτα** λέγονται τα ουσιαστικά, τα επίθετα και τα ρήματα των οποίων ο **χαρακτήρας** του **θέματος** είναι **άφωνο** σύμφωνα. Τα αφωνόληκτα υποδιαιρούνται κατά το χαρακτήρα σε **χειλικόληκτα**, σε **ουρανικόληκτα** και σε **οδοντικόληκτα**.
17. **Ασυναίρετα ουσιαστικά** λέγονται εκείνα των οποίων οι καταλήξεις δεν προήλθαν από **συναίρεση**. Π.χ. *ὁ ταμία-ς = ταμίας, ὁ ἄνθρωπο-ς = ἄνθρωπος*.
18. **Ασυναίρετα επίθετα** λέγονται εκείνα των οποίων οι καταλήξεις δεν προήλθαν από **συναίρεση**. Π.χ. *ὁ ἄγρο-ς = ἄγρος*.
19. Τα **φωνηεντόληκτα** θηλυκά της **τρίτης** κλίσης είναι **περιττοσύλλαβα**. Όσα λήγουν σε -ις, -υς, -οῦς, -αῦς είναι **καταληκτικά**, ενώ όσα λήγουν σε -ῶ ακατάληκτα.
20. **Καταληκτικά** λέγονται τα τριτόκλιτα αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά που σχηματίζουν την ονομαστική του ενικού με την κατάληξη -ς (-ξ,-ψ). Π.χ. *ὁ θῶ-ς, ἡ πόλι-ς, ὁ κῆρυξ, ἡ φλέψ, ἡ χάρις*.
21. **Ακατάληκτα** λέγονται τα **τριτόκλιτα** αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά που σχηματίζουν την ονομαστική του ενικού χωρίς κατάληξη. Π.χ. *ἡ λεχώ, ὁ λέων, ὁ ῥήτωρ, ἡ μήτηρ, ἡ χελιδών, ὁ παιάν, ἡ αἰδώς*.
Ακατάληκτα είναι κανονικά και τα τριτόκλιτα ουδέτερα. Π.χ. *τὸ νῆμα, τὸ ἄνθος, τὸ κρέας*.
22. Από τα **αφωνόληκτα** ουσιαστικά της τρίτης κλίσης όσα λήγουν σε -ξ είναι **ουρανικόληκτα** και όσα λήγουν σε -ψ είναι **χειλικόληκτα**. Ο **ουρανικός** και ο **χειλικός χαρακτήρας** μπροστά από το σ (-ς) των καταλήξεων (της ονομαστικής και της κλητικής του ενικού και της δοτικής του πληθυντικού) **συγχωνεύεται** με αυτό σε ξ και ψ αντίστοιχα. Τα ουρανικόληκτα και τα χειλικόληκτα ουσιαστικά είναι **καταληκτικά** και **περιττοσύλλαβα**. Εκτός από το όνομα *ἀλώπηξ*, όλα τα άλλα είναι **μονόθεμα**. Σχηματίζουν κανονικά την αιτιατική του ενικού με την κατάληξη -α και την κλητική του ενικού όμοια με την ονομαστική.
23. **Άφωνα** λέγονται τα σύμφωνα π, β, φ - κ, γ, χ - τ, δ, θ. Τα άφωνα διαιρούνται:
 - 1) Κατά το φωνητικό όργανο με το οποίο κυρίως προφέρονται στα χειλικά π, β, φ, τα ουρανικά κ, γ, χ και τα οδοντικά τ, δ, θ.
 - 2) Κατά το είδος της πνοής που συνοδεύει την προφορά τους στα ψιλόπνοα ή ψιλά (δηλαδή λεπτά κατά την πνοή) π, κ, τ, στα μέσα γ, β, δ και στα δασύπνοα ή δασέα (δηλαδή τα παχιά κατά την πνοή) φ, χ, θ.
24. Τα **τριτόκλιτα οδοντικόληκτα** ουσιαστικά είναι **περιττοσύλλαβα καταληκτικά μονόθεμα**. Ο **οδοντικός χαρακτήρας** μπροστά από το σ (-ς) των καταλήξεων (της ονομαστικής του ενικού και της δοτικής του πληθυντικού) **αποβάλλεται**.
25. **Οδοντικόληκτα** λέγονται τα ουσιαστικά, τα επίθετα και τα ρήματα των οποίων ο **χαρακτήρας** του **θέματος** είναι οδοντικό σύμφωνα (τ, δ, θ).
26. **Ενρινόληκτα** λέγονται τα ουσιαστικά, τα επίθετα και τα ρήματα των οποίων ο **χαρακτήρας** του **θέματος** είναι ένρινο σύμφωνα (μ, ν).
27. **Μεταπλαστικά** λέγονται τα ουσιαστικά που σχηματίζονται κατά μία ορισμένη **κλίση** σε όλες τις πτώσεις, αλλά σε ορισμένες από αυτές το **θέμα** τους μεταβάλλεται (**μεταπλάσσεται**).
28. **Ετερογενή** λέγονται τα ουσιαστικά που έχουν στον πληθυντικό αριθμό διαφορετικό γένος απ' ό,τι στον ενικό ή συγχρόνως το ίδιο γένος και διαφορετικό.
29. **Διπλογενή** λέγονται τα ουσιαστικά που έχουν δύο γένη στον ενικό.
30. Στη δεύτερη κλίση των επιθέτων ανήκουν **ασυναίρετα**, **συνηρημένα** και **απτικόκλιτα τριγενή** επίθετα, που διακρίνονται σε **τρικατάληκτα** και **δικατάληκτα**. Σχηματίζουν το αρσενικό και το ουδέτερο κατά τα **δευτερόκλιτα** ουσιαστικά (**ασυναίρετα**, **συνηρημένα** και **απτικόκλιτα** αντίστοιχα), ενώ το θηλυκό

τα μεν τρικατάληκτα το σχηματίζουν κατά τα **πρωτόκλιτα** ουσιαστικά (ασυναίρετα και συνηρημένα αντίστοιχα), τα δε δικατάληκτα το σχηματίζουν όμοια με το αρσενικό (κατά τα δευτερόκλιτα ασυναίρετα, συνηρημένα και αττικόκλιτα αντίστοιχα). Το θηλυκό των τρικατάληκτων επιθέτων τονίζεται στην ονομαστική, τη γενική και την κλητική του πληθυντικού όπου και το αρσενικό στις αντίστοιχες πτώσεις και με τον ίδιο τόνο.

Από τα ασυναίρετα επίθετα τα περισσότερα απλά σε και μερικά σύνθετα (π.χ. *πάγκαλος, άντάξιος, έναντίος*), και **παρασύνθετα** που λήγουν σε **-ικος** (π.χ. *έξεταστικός*) είναι τρικατάληκτα, ενώ τα περισσότερα σύνθετα είναι δικατάληκτα.

Τα συνηρημένα επίθετα έχουν πριν από τον **χαρακτήρα ο** του θέματος άλλο **ο** ή **ε** **συναιρούνται** σε όλες τις πτώσεις και δεν έχουν κλητική.

31. **Αττικόκλιτα** λέγονται τα **δευτερόκλιτα** ουσιαστικά και επίθετα και των τριών γενών που είναι εύρηστα στην αττική κυρίως διάλεκτο. Το ω της ονομαστικής του ενικού φυλάσσεται στις καταλήξεις όλων των πτώσεων και παίρνει ι υπογεγραμμένο στη δοτική του ενικού όπου η αντίστοιχη κατάληξη της κοινής δεύτερης κλίσης έχει ι υπογεγραμμένο (τ,η πλίνθω - τῆ ἄλω) ή στις πτώσεις όπου η αντίστοιχη κατάληξη της κοινής δεύτερης κλίσης έχει ι προσγεγραμμένο (γραμμένο μετά το ο) (αί πλίνθοι - αἶ ἄλω, ταῖς πλίνθοις - ταῖς ἄλω). Η κλητική είναι όμοια με την ονομαστική και όλες οι πτώσεις παίρνουν τον ίδιο τόνο που έχει η ονομαστική του ενικού και στην ίδια συλλαβή. Το ουδέτερο των αττικόκλιτων επιθέτων στην ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική του πληθυντικού έχει κατάληξη -α (αντί-ω) κατά τα ουδέτερα επίθετα της κοινής δεύτερης κλίσης.
32. Τα **αφωνόληκτα τριτόκλιτα** επίθετα είναι **τρικατάληκτα, δικατάληκτα και μονοκατάληκτα οδοντικόληκτα** και μονοκατάληκτα **ουρανικόληκτα**. Το ουδέτερο σχηματίζει τη γενική και τη δοτική του ενικού και του πληθυντικού και τον **δ्विक** αριθμό όμοια με το αρσενικό και τονίζεται στην ίδια συλλαβή με αυτό. Στα τρικατάληκτα επίθετα το θηλυκό έχει το **-α** της κατάληξης **βραχύχρονο (μη καθαρό)** και στη γενική του πληθυντικού τονίζεται στη **λήγουσα**.
33. **Αφωνόληκτα** λέγονται τα ουσιαστικά, τα επίθετα και τα ρήματα των οποίων ο **χαρακτήρας** του **θέματος** είναι **άφωνο** σύμφωνα. Τα αφωνόληκτα υποδιαιρούνται κατά το χαρακτήρα σε **χειλικόληκτα**, σε **ουρανικόληκτα** και σε **οδοντικόληκτα**.
34. Τα **τριτόκλιτα σιγμόληκτα** επίθετα είναι **δικατάληκτα** σε **-ης, -ες** με **θέμα** που λήγει σε **-εσ-**. Σχηματίζουν την ονομαστική του ενικού του αρσενικού και του θηλυκού χωρίς κατάληξη και **εκτείνουν** το **βραχύχρονο** φωνήεν **ε** που υπάρχει πριν από τον **χαρακτήρα σ** σε **η** (π.χ. *ἀγενεσ-, ὀ ἀγενής*). Η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική του ενικού του ουδέτερου, καθώς και η κλητική του ενικού του αρσενικού και του θηλυκού σχηματίζονται όμοια με το θέμα. Σε όλες τις άλλες πτώσεις και των τριών γενών ο **χαρακτήρας σ** μεταξύ δύο φωνηέντων **αποβάλλεται** και τα φωνήεντα αυτά **συναιρούνται** όπως τα αντίστοιχα σιγμόληκτα ουσιαστικά της τρίτης κλίσης. Στη δοτική του πληθυντικού τα δύο **σ** απλοποιούνται (π.χ. *ἀγενέσ-σι = ἀγενέσι*). Η αιτιατική του πληθυντικού του αρσενικού και του θηλυκού σχηματίζεται όμοια με την ονομαστική του πληθυντικού. Στα **βαρύτονα** σιγμόληκτα επίθετα η γενική του πληθυντικού και η γενική και η δοτική του **δ्विक** (αν και πριν από τη **συναίρεση** τονίζονταν στην παραλήγουσα, δηλαδή στο **ε** μπροστά από τον χαρακτήρα, επειδή η λήγουσα είναι **μακρόχρονη**) τονίζονται στην παραλήγουσα παρά τον σχετικό με τη συναίρεση κανόνα τονισμού, από αναλογία προς τη γενική του ενικού: π.χ *τῶν συνηθέσ-ων = τῶν συνηθέ-ων = τῶν συνήθων, τοῖν συνηθέσ-οιν = τοῖν συνηθέ-οιν = τοῖν συνήθοιν*.
35. Τα μονολεκτικά ομαλά **παραθετικά** των επιθέτων σχηματίζονται κανονικά από το **θέμα** του θετικού βαθμού και τις παραθετικές καταλήξεις **-τερος, -τέρα, -τέρον** για τον συγκριτικό βαθμό και **-τατος, -τάτη, -τατον** για τον υπερθετικό βαθμό και κλίνονται σαν **δευτερόκλιτα** επίθετα.

Τα **παραθετικά** μερικών επιθέτων δεν σχηματίζονται κανονικά από το **θέμα** και τις παραθετικές καταλήξεις **-τερος, -τατος**, αλλά από αναλογία προς τα παραθετικά άλλων επιθέτων και έχουν τις ίδιες με αυτά καταλήξεις (αναλογικά παραθετικά).

Ανώμαλα λέγονται τα **παραθετικά** μερικών επιθέτων που σχηματίζονται με διάφορες φθογγικές παθήσεις και ανωμαλίες, από **θέμα** συνήθως διαφορετικό από αυτό του θετικού βαθμού και τις καταλήξεις **-ίων ή -ων** (αρσ.-θηλ.), **-ιον ή -ον** (ουδ.) για τον συγκριτικό βαθμό και **-ιστος, -ίστη, -ιστον**

για τον υπερθετικό βαθμό. Τα παραθετικά αυτά κλίνονται στον συγκριτικό βαθμό (όπου λήγουν σε -ίων, -ιον ή -ων, -ον) κατά τα δικατάληκτα ενρινόληκτα επίθετα της τρίτης κλίσης και στον υπερθετικό βαθμό κατά τα δευτερόκλιτα τρικατάληκτα επίθετα. Τα συγκριτικά σχηματίζονται από σιγμόληκτο θέμα σε -ου- και δευτέρους τύπους, με αποβολή του χαρακτήρα σ μεταξύ δύο φωνηέντων και συναίρεση των φωνηέντων αυτών. Οι δεύτεροι τύποι λήγουν σε -ω στην αιτιατική του ενικού του αρσενικού και του θηλυκού (τόν βελτίω) και στην ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική του πληθυντικού του ουδέτερου (τά βελτίω) και σε -ους στην ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική του πληθυντικού του αρσενικού και του θηλυκού (οί, αί βελτίους).

36. Δικατάληκτα λέγονται τα δευτερόκλιτα και τριτόκλιτα επίθετα που έχουν τρία γένη και δύο καταλήξεις, μία κοινή κατάληξη για το αρσενικό και το θηλυκό και μία άλλη για το ουδέτερο. Δικατάληκτες λέγονται οι τριτόκλιτες αντωνυμίες που έχουν τρία γένη και δύο καταλήξεις, μία κοινή κατάληξη για το αρσενικό και το θηλυκό και μία άλλη για το ουδέτερο.

Ρήματα

1. Συζυγία λέγεται καθεμιά από τις δύο μεγάλες κατηγορίες στις οποίες χωρίζονται τα ρήματα της αρχαίας ελληνικής κατά τον τρόπο που κλίνονται.
Στην πρώτη συζυγία ανήκουν όσα ρήματα λήγουν σε -ω (-ομαι) στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα. Π.χ. ἀλλάσσω, ἀλλάσσομαι.
Στη δεύτερη συζυγία ανήκουν όσα ρήματα λήγουν σε -μι στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα. Π.χ. δείκνυμι, δείκνυμαι. Τα ρήματα της δεύτερης συζυγίας διαιρούνται κατά το ρηματικό χαρακτήρα σε φωνηεντόληκτα και συμφωνόληκτα.
2. Πρώτη τάξη λέγεται αυτή στην οποία ανήκουν τα συνηρημένα ρήματα που λήγουν σε -άω, που έχουν δηλαδή χαρακτήρα α.
3. Δεύτερη τάξη λέγεται αυτή στην οποία ανήκουν τα συνηρημένα ρήματα που λήγουν σε -έω, που έχουν δηλαδή χαρακτήρα ε.
4. Τρίτη τάξη λέγεται αυτή στην οποία ανήκουν τα συνηρημένα ρήματα που λήγουν σε -όω, που έχουν δηλαδή χαρακτήρα ο.
5. Στα συνηρημένα ρήματα της πρώτης τάξης γίνονται οι ακόλουθες συναιρέσεις φωνηέντων: ο χρονικός χαρακτήρας α όπου συναντά ε ή η συναιρείται σε α μακρό, όπου ει ή η σε α, όπου ο ή ω ή ου σε ω και όπου οι σε ω.
6. Ασυναίρετα ρήματα λέγονται τα φωνηεντόληκτα ρήματα των οποίων ο χρονικός χαρακτήρας στον ενεστώτα και τον παρατατικό δε συναιρείται με το ακόλουθο φωνήεν των ολικών καταλήξεων. Π.χ. λύω = λύω.
7. Στα ενρινόληκτα ρήματα ο ενεργητικός και ο μέσος μέλλοντας σχηματίζονται από το ρηματικό θέμα και τις καταλήξεις -ῶ, -οῦμαι αντίστοιχα, κλίνονται δηλαδή κατά τον ενεστώτα των συνηρημένων ρημάτων της δεύτερης τάξης (π.χ. μένω, μεν-ῶ).

Ο ενεργητικός και ο μέσος αόριστος σχηματίζονται από το ρηματικό θέμα και τις καταλήξεις -σα, -σάμην, των οποίων ο χρονικός χαρακτήρας σ αφομοιώνεται με τον ένρινο χαρακτήρα του θέματος σε δύο όμοια ένρινα σύμφωνα. Αυτά κατόπιν απλοποιούνται και το προηγούμενο φωνήεν εκτείνεται αναπληρωτικά: το α σε η (ή σε α μακρόχρονο, αν προηγείται ε, ι, ρ), το ε σε ει, το ι σε ι μακρό, το υ σε υ μακρό. Π.χ. φαίνω θέμα φαν-, ἔ-φαν-σα = ἔ-φαν-να = ἔ-φην-α, μένω θέμα μεν-, ἔ-μεν-σα = ἔ-μεν-να = ἔ-μειν-α.

Ο παρακείμενος και ο υπερσυντέλικος της ενεργητικής φωνής σχηματίζονται με το χρονικό χαρακτήρα κ, μπροστά από τον οποίο ο ρηματικός χαρακτήρας υ τρέπεται σε γ (π.χ. φαίνω, θέμα φαν-, πέ-φαν-κα = πέ-φαγ-κα).

Κατά το σχηματισμό του παθητικού μέλλοντα και του παθητικού αορίστου δε μεταβάλλεται ο ρηματικός χαρακτήρας, αλλά προστίθενται κανονικά στο ρηματικό θέμα οι καταλήξεις -θήσομαι, -θην αντίστοιχα (π.χ. ύφαινω, θέμα ύφαν-, ύφάν-θην).

Ο χαρακτήρας ν προστά από τις καταλήξεις του παρακειμένου και του υπερσυντελικού της μέσης φωνής που αρχίζουν από μ σε άλλα ρήματα αφομοιώνεται με αυτό σε μμ (π.χ. δῶνω, ᾠδυν-μαι = ᾠδυμ-μαι) και σε άλλα τρέπεται σε σ (σμ) (π.χ. φαίνω, θέμα φαν-, πέ-φαν-μαι = πέ-φασ-μαι), ενώ, όταν η κατάληξη αρχίζει από σθ, το ν προστά από το ν αποβάλλεται (π.χ. φαίνω, πέ-φαν-σθε = πέ-φαν-θε). Το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής του μέσου παρακειμένου και υπερσυντελικού σχηματίζεται περιφραστικά από τη μετοχή παρακειμένου και το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα και του παρατατικού του εἰμί, αντίστοιχα. Ο μέσος υπερσυντελικός σχηματίζεται και περιφραστικά από τη μετοχή του παρακειμένου και τον παρατατικό του εἰμί.

8. Στα ουρανικόληκτα ρήματα ο χαρακτήρας κ, γ, χ ενώνεται με το φθόγγο σ των καταλήξεων του μέλλοντα και του αορίστου της ενεργητικής και μέσης φωνής σε ξ (π.χ. διώκω, διώκ-σω = διώξω).

Ο ενεργητικός παρακειμένος και υπερσυντελικός σχηματίζεται χωρίς το χρονικό χαρακτήρα κ και ο ουρανικός χαρακτήρας, αν είναι άφωνο δασύπνοο (χ), παραμένει (π.χ. ἄρχω, ἤρχ-α), αν όμως είναι ψιλόπνοο (κ) ή μέσο (γ), τρέπεται σε χ (π.χ. διώκω, θέμα διωκ-, δε-δίωχ-α). Στα ουρανικόληκτα ρήματα που έχουν ε προστά από το ρηματικό χαρακτήρα το θέμα του παρακειμένου και υπερσυντελικού της ενεργητικής φωνής σχηματίζεται συνήθως με ετεροίωση του ε σε ο (π.χ. φέρω, θέμα ἐνεκ-, ἐν-ήνοχ-α). Στον πρώτο παθητικό μέλλοντα και αόριστο ο ουρανικός χαρακτήρας προστά από το θ του χρονικού προσφύματος θη διατηρείται, αν είναι χ (π.χ. ψύχω, ἐ-ψύχ-θην), ή τρέπεται σε χ, αν είναι κ ή γ (π.χ. ἄγω, θέμα ἀγ-, ἀχ-θήσομαι). Όταν το ρηματικό θέμα είναι μονοσύλλαβο με φωνήεν ε, στο δεύτερο παθητικό μέλλοντα και αόριστο το ε αυτό τρέπεται σε α βραχύχρονο (π.χ. πλέκω, θέμα πλεκ-, ἐ-πλάκ-ην). Εξαιρούνται τα σύνθετα του ρήματος λέγω (= συλλέγω). Όταν το ρηματικό θέμα είναι μονοσύλλαβο με φωνήεν η, στο δεύτερο παθητικό μέλλοντα και αόριστο το η αυτό τρέπεται σε α βραχύχρονο, παθαίνει συστολή (π.χ. τήκω, θέμα τηκ-, τακ-ήσομαι, ἐ-τάκ-ην). Εξαιρείται το απλό πλήττω.

Κατά το σχηματισμό του παρακειμένου και υπερσυντελικού της μέσης φωνής ο ουρανικός χαρακτήρας προστά από το μ, θ, τ των καταλήξεων τρέπεται σε γ, χ, κ αντίστοιχα, ενώ, όταν συναντά το σ, ενώνεται με αυτό σε ξ. Το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής του μέσου παρακειμένου και υπερσυντελικού σχηματίζεται περιφραστικά από τη μετοχή του μέσου παρακειμένου και το τρίτο πληθυντικό της οριστικής του ενεστώτα και του παρατατικού του εἰμί, αντίστοιχα. Σπανιότατοι και αρχαιότεροι είναι οι μονολεκτικοί τύποι του τρίτου πληθυντικού προσώπου της οριστικής του παρακειμένου και του υπερσυντελικού που λήγουν αντίστοιχα σε -χαιται και -χατο (π.χ. τάττω, τετάχαιται, έτετάχατο).

9. Στα οδοντικόληκτα ρήματα ο χαρακτήρας τ, δ, θ προστά από το φθόγγο σ των καταλήξεων του μέλλοντα και του αορίστου της ενεργητικής και μέσης φωνής αποβάλλεται (π.χ. σπεύδω, σπεύδ-σω = σπεύσω).

Κατά το σχηματισμό του ενεργητικού παρακειμένου και υπερσυντελικού ο οδοντικός χαρακτήρας του ρηματικού θέματος προστά από το χρονικό χαρακτήρα κ αποβάλλεται (π.χ. πείθω, πέ-πειθ-κα = πέπεικα).

Στον πρώτο παθητικό μέλλοντα και αόριστο ο οδοντικός χαρακτήρας προστά από το θ του χρονικού προσφύματος θη τρέπεται σε σ (π.χ. πείθομαι, πειθ-θήσομαι = πεισ-θήσομαι).

Κατά το σχηματισμό του παρακειμένου και υπερσυντελικού της μέσης φωνής ο οδοντικός χαρακτήρας προστά από το μ, θ, τ των καταλήξεων τρέπεται σε σ, ενώ, όταν συναντά το σ, αποβάλλεται. Το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής του μέσου παρακειμένου και υπερσυντελικού σχηματίζεται περιφραστικά από τη μετοχή του μέσου παρακειμένου και το τρίτο πληθυντικό της οριστικής του ενεστώτα και του παρατατικού του εἰμί, αντίστοιχα.

10. Θεματικό φωνήεν λέγεται το φωνήεν που υπάρχει σε ορισμένους ρηματικούς τύπους ανάμεσα στο χρονικό θέμα και την προσωπική κατάληξη. Σε όλους σχεδόν τους τύπους του ενεστώτα (εκτός από την υποτακτική), του παρατατικού και του μέλλοντα της ενεργητικής και μέσης φωνής τα θεματικά

φωνήεντα είναι ε και ο (κανονικά το ε υπάρχει μπροστά από σ ή τ και το ο μπροστά από μ, ν ή φωνήεν). Όλοι οι τύποι του **αορίστου** α' της ενεργητικής και μέσης φωνής (εκτός από την υποτακτική), καθώς και η **οριστική** του **ενεργητικού παρακειμένου** έχουν θεματικό φωνήεν α. Οι **μονολεκτικοί** τύποι της υποτακτικής όλων των **χρόνων** στην ενεργητική και μέση φωνή έχουν θεματικά φωνήεντα η και ω (αντίστοιχα προς τα θεματικά φωνήεντα ε και ο της οριστικής). Ο ενεργητικός υπερσυντέλικος έχει θεματικό φωνήεν ει στον ενικό και ε στον πληθυντικό και το **δυϊκό** αριθμό.

11. **Προσωπική κατάληξη** λέγεται η αρχική **κατάληξη** του ρηματικού τύπου που φανερώνει το πρόσωπο κάθε αριθμού σε κάθε φωνή. Πολλές προσωπικές καταλήξεις έχουν συγχωνευτεί με άλλα στοιχεία που υπάρχουν πριν από αυτές. Π.χ. της **οριστικής** του **ενεργητικού παρακειμένου** οι προσωπικές καταλήξεις είναι: -α, -ς, -μεν, -τε, -τον (λέλυκ-α, λέλυκα-ς, λελύκα-μεν, λελύκα-τε, λελύκα-τον).
12. **Ρηματικό θέμα** λέγεται το αρχικό **θέμα** ενός ρήματος που λαμβάνεται ως βάση για το σχηματισμό των **χρονικών** θεμάτων του (π.χ. του **πράττω** το ρηματικό θέμα είναι το πραγ-).

Ο τελευταίος φθόγγος του ρηματικού θέματος λέγεται **ρηματικός χαρακτήρας** (π.χ. του θέματος πραγ- ο ρηματικός χαρακτήρας είναι το γ).

Ρηματικά επίθετα λέγονται τα επίθετα που παράγονται από ρήματα και λήγουν σε -τος και -τέος.

13. **Χρονική κατάληξη** λέγεται η **φαινομενική** κατάληξη ρηματικού τύπου που φανερώνει το χρόνο σε κάθε φωνή. Π.χ. η χρονική κατάληξη του λέλυκα είναι το -κα.
14. **Φαινομενική ή ολική κατάληξη** λέγεται το τελικό τμήμα ενός ρηματικού τύπου (ιδίως των φωνηεντόληκτων ρημάτων) που βρίσκεται μετά το **ρηματικό** θέμα (π.χ. -σω, -σα, -κα, -κειν, -σομαι, -θήσομαι, -θην, -μαι, -μην).
15. Στα **συνηρημένα** ρήματα της **δεύτερης τάξης** γίνονται οι ακόλουθες **συναιρέσεις** φωνηέντων: ο **χρονικός χαρακτήρας** ε όπου συναντά ε συναιρείται σε ει, όπου ο σε ου και όπου **μακρόχρονο** φωνήεν ή **δίφθογγο** στο ίδιο μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο.
16. **Συνηρημένα ρήματα** λέγονται τα **φωνηεντόληκτα** ρήματα με **χρονικό χαρακτήρα** α, ε ή ο που **συναιρούν** το φωνήεν αυτό στον **ενεστώτα** και τον **παρατατικό** με το ακόλουθο φωνήεν των **ολικών** καταλήξεων. Τα ρήματα δηλαδή αυτά λήγουν σε ω **περισπώμενο** (-ῶ). Π.χ. ποιέ-ω = ποιῶ.
17. Στα **συνηρημένα** ρήματα της **τρίτης τάξης** γίνονται οι ακόλουθες **συναιρέσεις** φωνηέντων: ο **χρονικός χαρακτήρας** ο όπου συναντά ε ή ο ή ου συναιρείται σε ου, όπου η ή ω σε ω, όπου ει ή η ή οι σε οι.
18. Η **υποτακτική** είναι η **έγκλιση** που παριστάνει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι που θέλουμε ή περιμένουμε να γίνει. Π.χ. ἀγάγωμεν τὸ στράτευμα (= ας οδηγήσουμε το στράτευμα, θέλω να οδηγήσουμε το στράτευμα) - ὅταν εἰσέλθῃ (= όταν μπει, όπως είναι ενδεχόμενο).
19. Οι κλίσεις των ουσιαστικών είναι τρεις:

α) Η **πρώτη κλίση** στην οποία ανήκουν όσα ισοσύλλαβα αρσενικά ονόματα λήγουν σε -ας ή -ης και όσα ισοσύλλαβα θηλυκά ονόματα λήγουν σε -α ή -η.

β) Η **δεύτερη κλίση** στην οποία ανήκουν όσα ισοσύλλαβα αρσενικά και θηλυκά ονόματα λήγουν σε -ος και όσα ουδέτερα ονόματα λήγουν σε -ον.

γ) Η **τρίτη κλίση** στην οποία ανήκουν τα περιπτοσύλλαβα ονόματα και των τριών γενών. Τα ονόματα της τρίτης κλίσης λήγουν στην ονομαστική του ενικού σε ένα από τα σύμφωνα ς, ξ, ψ, ν, ρ ή σε ένα από τα φωνήεντα α, ι, υ, ω και στη γενική του ενικού σε -ος, -ως ή -ους. Κατά το χαρακτήρα του θέματος τα τριτόκλιτα ονόματα διαιρούνται σε **φωνηεντόληκτα** και **συμφωνόληκτα**. Οι καταλήξεις των αρσενικών και των θηλυκών ονομάτων της τρίτης κλίσης είναι οι ίδιες σε όλες τις πτώσεις. Οι καταλήξεις των ουδέτερων διαφέρουν από αυτές των αρσενικών και των θηλυκών στην ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική του ενικού και του πληθυντικού. Τα δίχρονα ι και α στη λήγουσα των τριτόκλιτων ονομάτων είναι **βραχύχρονα**. Τα μονοσύλλαβα τριτόκλιτα ονόματα στη γενική και δοτική όλων των αριθμών τονίζονται στη λήγουσα. Εξαιρούνται τα ονόματα ὁ Τρώς, ὁ θῶς, ἡ δᾶς, ὁ παῖς, τὸ φῶς και τὸ οὔς που στη γενική του πληθυντικού τονίζονται στην παραλήγουσα. Π.χ. τῶν Τρώων.

Τα επίθετα κατά την κλίση διακρίνονται σε δευτερόκλιτα, αυτά είναι όσα σχηματίζουν το αρσενικό και το ουδέτερο κατά τη δεύτερη κλίση των ουσιαστικών, και σε τριτόκλιτα, αυτά είναι όσα σχηματίζουν το αρσενικό και το ουδέτερο κατά την τρίτη κλίση των ουσιαστικών.

Οι αντωνυμίες κατά την κλίση διακρίνονται σε δευτερόκλιτες (όσες σχηματίζονται σαν δευτερόκλιτα επίθετα) και τριτόκλιτες (όσες σχηματίζονται σαν τα τριτόκλιτα επίθετα ή σχηματίζουν κατά την τρίτη κλίση και τα τρία γένη).

20. Η ευκτική είναι η έγκλιση που παριστάνει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν ευχή εκείνου που μιλά. Π.χ. *εὐτυχοίης* (= είθε να είσαι ευτυχοσμένος).
21. Πρόσφυμα λέγεται ένας φθόγγος ή μία συλλαβή που προστίθεται στο ρηματικό θέμα κατά το σχηματισμό ορισμένων χρόνων.

Χρονικό πρόσφυμα λέγεται η συλλαβή -θη- που παίρνουν στο θέμα τους τα ρήματα για να σχηματίσουν τον παθητικό μέλλοντα α' και τον παθητικό αόριστο α'.

22. Οι παθητικοί χρόνοι της αρχαίας ελληνικής είναι δύο ειδών:

1) Οι πρώτοι παθητικοί χρόνοι (ο παθητικός μέλλοντας α' και ο παθητικός αόριστος α'), που, για να σχηματιστούν σε όλες τις εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους, παίρνουν στο τέλος του θέματός τους το χρονικό πρόσφυμα -θη- (-θε-). Π.χ. *λύω, λυ-θή-σομαι, ἐ-λύ-θη-ν*.

2) Οι δεύτεροι παθητικοί χρόνοι (ο παθητικός μέλλοντας β' και ο παθητικός αόριστος β'), που, για να σχηματιστούν σε όλες τις εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους, παίρνουν στο τέλος του θέματός τους το χρονικό πρόσφυμα -η- (-ε-) αντί του -θη- (-θε-). Π.χ. *γράφω, γραφ-ή-σομαι, ἐ-γράφ-η-ν*.

23. Οι διάφορες μορφές που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει την ψυχική διάθεση εκείνου που μιλά λέγονται εγκλίσεις. Οι εγκλίσεις της αρχαίας ελληνικής είναι τέσσερις: η οριστική, η υποτακτική, η ευκτική και η προστακτική.
24. Δύο άλλοι τύποι του ρήματος, εκτός από τις τέσσερις εγκλίσεις, είναι το απαρέμφατο και η μετοχή, που λέγονται ονοματικοί τύποι του ρήματος. Οι ονοματικοί τύποι σχηματίζονται από το θέμα του ρήματος, έχουν ενεργητική και μέση φωνή και φανερώνουν χρόνο και διάθεση.

Το απαρέμφατο είναι άκλιτος τύπος του ρήματος, ρηματικό ουσιαστικό που δε φανερώνει ορισμένο πρόσωπο και αριθμό.

Η μετοχή είναι τριγενές και τρικατάληκτο ρηματικό επίθετο.

25. Η προστακτική είναι η έγκλιση που παριστάνει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν προσταγή, αξίωση, συμβουλή, ευχή ή παράκληση εκείνου που μιλά. Π.χ. *νόμοις πείθου* (= να υπακούς στους νόμους).
26. Η οριστική είναι η έγκλιση που παριστάνει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι βέβαιο και πραγματικό.
Π.χ. *Διαφέρουσιν οἱ πεπαιδευμένοι τῶν ἀπαιδευτῶν - Τοὺς εἰλωτας ἐποίησαντο δούλους οἱ Σπαρτιᾶται*.
27. Ο παρατατικός φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα γινόταν στο παρελθόν εξακολουθητικά ή με επανάληψη. Π.χ. *σὲ ἵπποσύνας ἐδίδασκον* (= σε δίδασκαν ιππασία).

Θέμα της λέξης

1. Ισχυρό θέμα λέγεται εκείνο που έχει στην τελευταία συλλαβή μακρόχρονο φωνήεν. Π.χ. το ισχυρό θέμα του *γιγνώσκω* είναι το γνω-.
2. Ασθενές θέμα λέγεται εκείνο που έχει στην τελευταία συλλαβή βραχύχρονο φωνήεν. Π.χ. το ασθενές θέμα του *γιγνώσκω* είναι το γνω-.

Χαρακτήρας της λέξης

1. Χαρακτήρας λέγεται ο τελευταίος φθόγγος του **θέματος** μιας κλιτής λέξης: π.χ. του θέματος λυ- (λύω) ο χαρακτήρας είναι το υ του θέματος κωνωπ- (κώνωψ) ο χαρακτήρας είναι το π.
2. Συμφωνόληκτα λέγονται τα ουσιαστικά, τα επίθετα και τα ρήματα των οποίων ο **χαρακτήρας** του θέματος είναι σύμφωνο. Τα συμφωνόληκτα διαιρούνται κατά το χαρακτήρα σε **αφωνόληκτα**, σε **υγρόληκτα**, σε **ενρινόληκτα** και σε **σιγμόληκτα**.
3. Ουρανικόληκτα λέγονται τα ουσιαστικά και τα ρήματα των οποίων ο **χαρακτήρας** του θέματος είναι ουρανικό σύμφωνο (κ, γ, χ).
4. Βραχύχρονα ή βραχέα λέγονται τα φωνήεντα που στην αρχαία ελληνική γλώσσα προφέρονταν σε σύντομο χρόνο και παριστάνονται με τα γράμματα ε και ο. Βραχύχρονοι φθόγγοι παριστάνονται και με τα **δίχρονα** (α, ι, υ) και με τους **διφθόγγους** αι, οι.
Βραχύχρονος χαρακτήρας λέγεται ο **χαρακτήρας** που είναι βραχύχρονος φθόγγος.

Τονισμός λέξης

1. Οξύτονη λέγεται μία λέξη που έχει οξεία στη λήγουσα. Π.χ. *όδος*.
2. Παροξύτονη λέγεται μία λέξη που τονίζεται στην παραλήγουσα. Π.χ. *γάτα*.
3. Προπαροξύτονη λέγεται μία λέξη που τονίζεται στην προπαραλήγουσα. Π.χ. *άνθρωπος*.
4. Περισπώμενη λέγεται μία λέξη που έχει περισπωμένη στη λήγουσα. Π.χ. *δρῦς*

Αντωνυμίες

1. Αντωνυμίες λέγονται οι κλιτές λέξεις που χρησιμοποιούνται στο λόγο αντί ονομάτων ουσιαστικών ή επιθέτων.
2. Οι **αντωνυμίες** της αρχαίας ελληνικής γλώσσας έχουν μερικούς τύπους ίδιους με τους αντίστοιχους τύπους των αντωνυμιών της νέας ελληνικής. Οι ερωτηματικές, οι αόριστες, οι δεικτικές και οι αναφορικές αντωνυμίες λέγονται συσχετικές, γιατί σχετίζονται μεταξύ τους: σε κάθε ερωτηματική αντωνυμία αντιστοιχεί μία από τις άλλες τρεις: π.χ. *πόσος* (ερωτηματική) - *ποσός* (αόριστη) - *τοσόσδε* (δεικτική) - *ὅσος* (αναφορική).